

เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น. ๑๐๑)

ผศ. ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ

๒. การตีความการแสดงเจตนา

อุทาหรณ์

๑) ก. ทำพินัยกรรมยกที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างแปลงโฉนดเลขที่ ๑๐๑ ให้แก่ ข. หลังจาก ก. ถึงแก่ความตายแล้ว ข. ได้รับแจ้งจาก บ. บุตรของ ก. ว่า ก. มีที่ดิน ๒ แปลงแปลงหนึ่งติดถนน คือแปลงโฉนดเลขที่ ๑๐๑ ส่วนอีกแปลงหนึ่งเลขที่ ๑๑๑ ไม่ติดถนน และที่จริง ก. ต้องการยกที่ดินแปลงเลขที่ ๑๑๑ ให้แก่ ข. ดังที่ปรากฏว่า ก. ได้เคยกล่าวแก่ญาติมิตรหลายคนก่อนตายว่าตนได้ทำพินัยกรรมยกที่ดินแปลงไม่ติดถนนให้แก่ ข. ดังนี้ ข. จะมีสิทธิได้รับที่ดินแปลงใด

๒) ก. ตกกลางจะซื้อที่ดินจาก ข. โดยได้ไปดูที่ดินจนเป็นที่ตกลงกันและทำสัญญาจะซื้อจะขายไว้เป็นหนังสือ ปรากฏว่าเมื่อถึงกำหนดวันโอนที่ดิน ข. ได้แจ้งให้ ก. ทราบว่า โฉนดที่ดินแปลงที่ระบุในหนังสือสัญญาไม่ใช่ที่แปลงที่ไปดูและตกลงจะซื้อจะขายกัน การระบุเลขที่โฉนดเป็นไปโดยสำคัญผิด จึงขอให้ ก. รับโอนที่ดินแปลงที่ไปดูกันไว้ซึ่งเล็กกว่าแปลงที่ระบุในสัญญาครึ่งหนึ่ง ดังนี้ ก. จะมีสิทธิเรียกให้ ข. โอนที่ดินแปลงใดให้แก่ตน

๓) กรณีจะเป็นอย่างไร ถ้าปรากฏว่า ข. ได้ระบุทั้งในการเจรจา และในการทำสัญญาจะซื้อจะขายว่าประสงค์จะขายที่ดินแปลงเลขที่ ๑๐๑ มาโดยตลอด และปรากฏว่า ก. ได้ตรวจดูโฉนดที่ดินเลขที่ ๑๐๑ และ ได้ดูที่ดินแปลงดังกล่าวด้วย

๔) ก. กับ ข. เป็นทันตแพทย์ เปิดคลินิกทันตกรรมอยู่ในห้างสรรพสินค้าคนละแห่ง ก. อยู่สาขาบางแค ข. อยู่สาขารังสิต ต่อมา ก. และ ข. ย้ายที่อยู่จึงตกลงแลกสถานประกอบการกัน แต่หลังจากนั้นเพียง ๑ เดือน ก. กลับมาเปิดคลินิกอยู่ในห้างสรรพสินค้าเดียวกันกับ ข. อีกแห่งหนึ่งเป็นเหตุให้คนไข้เดิมของ ก. ซึ่งโอนมาอยู่กับ ข. กลับไปทำฟันกับ ก. ดังนั้น ข. จึงเกิดพิพาทกับ ก. ขึ้น โดย ข. อ้างว่า ก. ไม่มีสิทธิเปิดคลินิกแข่งขันกับตน ส่วน ก. ก็อ้างว่าไม่มีการตกลงห้ามเปิดคลินิกแข่งขันระหว่างกัน ดังนั้นท่านจึงวินิจฉัยสิทธิหน้าที่ของคู่กรณีทั้งสอง

๕) ก. ตกกลางให้ ข. เช่ากิจการร้านขายของชำขายบุหรี หนังสือพิมพ์ และเครื่องอุปโภคบริโภคเล็ก ๆ น้อย ๆ ของตนมีกำหนด ๕ ปี ในสัญญาเช่ามีข้อตกลงด้วยว่า ก. ตกกลางไม่เปิดร้านขายของชำแข่งขันกับ ข. ในระยะรัศมี ๑๐๐ เมตรจากร้านที่เช่า แต่ต่อมา ก. กลับมาตั้งแผงลอยขายบุหรีหนังสือพิมพ์อยู่บนริมถนนฝั่งตรงข้ามร้านขายของชำ ดังนี้ ก. เป็นฝ่ายผิดสัญญาหรือไม่

๖) ก. ขอแบ่งซื้อที่ดินส่วนหนึ่งจาก ข. โดยทั้งสองฝ่ายตกลงกันไว้ในสัญญาซื้อขายว่า ก. จะต้องไม่สร้างอาคารโดยเจาะช่องหน้าต่างหันหน้ามาทางที่ดินแปลงของ ข. ต่อมา ก. ได้ให้ช่างใช้แผ่นบล็อกทำจากแก้วโปร่งแสงก่อเป็นกำแพงด้านที่ติดกับที่ดินของ ข. เพื่อให้แสงสว่างลอดไปสู่อาคารของตน ดังนี้ ข. จะอ้างว่า ก. ผิดสัญญาได้หรือไม่

ในวงวิชานิติศาสตร์นั้น การตีความมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการตีความกฎหมาย หรือการตีความนิติกรรม การตีความนั้นย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเอาสิ่งที่ผู้ร่างกฎหมาย หรือเจตนาที่บุคคลแสดงออก(ได้แก่ บทกฎหมาย หรือนิติกรรม) มาตีแผ่ เพื่อหาความมุ่งหมายที่แท้จริง นอกจากนั้น บทกฎหมายก็ดี นิติกรรมก็ดี ย่อมมีช่องว่าง คือมีกรณีที่ไม่ได้แสดงเจตนาหรือตกลงกันไว้ล่วงหน้าในประเด็นที่เกิดพิพาทขัดแย้งกันในภายหลัง ดังนั้น จึงอาจจำเป็นต้องตีความเพื่ออุดช่องว่างอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ เราจึงอาจแบ่งการตีความการแสดงเจตนาและการตีความนิติกรรม ออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือการตีความตามธรรมดาอย่างหนึ่ง และการตีความเพื่ออุดช่องว่าง อีกอย่างหนึ่ง

๑. การตีความเพื่อหาความหมายตามธรรมดา

๑.๑) ความมุ่งหมายของการตีความ

ก) นิติกรรมเป็นผลของการแสดงเจตนาที่มุ่งโดยตรงต่อผลทางกฎหมาย โดยที่ปกติเมื่อบุคคลแสดงเจตนาออกมาให้ปรากฏ คนทั่วไปก็ย่อมเข้าใจได้ว่าเจตนาที่แสดงออกนั้นย่อมเป็นไปตามเจตนาแท้จริงที่อยู่ภายใน แต่ก็มีกรณีจำนวนมากที่การแสดงเจตนาที่ปรากฏออกมาภายนอกหาได้ตรงตรงกับเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาแต่ประการใด หรือตรงกันเพียงบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นการตีความตามธรรมดาจึงเป็นการตีความการแสดงเจตนาที่แสดงออกเพื่อให้เข้าใจเจตนาที่แท้จริง การที่ต้องสืบหาเจตนาที่แท้จริงก็เพราะกฎหมายถือว่าบุคคลย่อมผูกพันตนตามเจตนาโดยอิสระของเขาเอง ภายใต้อิทธิพลเสรีภาพส่วนบุคคลนั่นเอง ดังนั้นหากบุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยหาได้มีเจตนาที่จะผูกพันตน เขาย่อมไม่ควรถูกบังคับให้ต้องผูกพันตามกฎหมาย

การที่จำเป็นต้องมีการตีความการแสดงเจตนา ก็เพราะ การแสดงเจตนา นั้นอาจมีความหมายได้หลายนัย (เช่น คำเสนอขายสินค้าโดยใช้หน่วยเงินฟรังก์ โดยมีได้ระบุว่าเป็นฟรังก์สวิส, ฝรั่งเศส หรือเบลเยียม หรือใช้หน่วยเงินดอลลาร์โดยไม่ได้ระบุแน่นอนว่าเป็นลิงคโปลด์ดอลลาร์ หรืออเมริกันดอลลาร์ เป็นต้น) แม้ในกรณีที่การแสดงเจตนา นั้นปรากฏชัดเจน (เช่น คำเสนอขายในราคา ๘๕๐ เหรียญ ทั้ง ๆ ที่แท้จริงผู้ขายต้องการเสนอในราคา ๕๘๐ เหรียญ แต่ในขณะที่ทำคำเสนอได้พูดผิด หรือพิมพ์ผิดไป เป็นต้น) หรือในการแสดงเจตนา นั้นหากปรากฏว่า ผู้แสดงเจตนาเข้าใจความหมายของสิ่งที่ตนแสดงออกผิดไปจากที่คนทั่วไปเข้าใจ เช่น เข้าใจว่า ล่อ (สัตว์ลูกผสมระหว่างลา กับม้า) เรียกว่า ลา หรือออกเสียงผิดโดยเข้าใจว่า “หมา” หมายถึง “ม้า” ดังนี้ เป็นต้น

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๔๓/๒๕๒๕ โจทก์เป็นผู้เอาประกันภัยรถยนต์คันพิพาทไว้กับจำเลย แต่กรมธรรม์ประกันภัยระบุชื่อผู้เอาประกันภัยผิดพลาดไป กรณีถือได้ว่าจำเลยกับโจทก์มีเจตนาอันแท้จริงที่จะผูกพันต่อกันในฐานะคู่สัญญาประกันภัย เมื่อรถยนต์ที่เอาประกันไว้ได้รับความเสียหาย โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องได้

ข) การตีความเพื่อสืบค้นเจตนาที่แท้จริงนั้นต้องตั้งต้นจากการตีความเจตนาที่แสดงออก แต่จะพิจารณาเพียงเจตนาที่แสดงออกแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ มิฉะนั้นอาจจะไม่ได้ความจริง โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้แสดงเจตนา ได้แสดงเจตนาออกมาโดยไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริง เช่น พุดผิด หรือเขียนผิด ด้วยเหตุนี้เอง มาตรา ๑๓๑ จึงได้วางหลักในการตีความการแสดงเจตนาไว้ว่า

“ในการตีความการแสดงเจตนา นั้น ให้มุ่งถึงเจตนาที่แท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร”

อย่างไรก็ดี การเข้าถึงเจตนาที่แท้จริงนี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อผู้ตีความการแสดงเจตนาได้ พิจารณาข้อเท็จจริงแวดล้อมประกอบด้วยเท่านั้น ดังนั้นในการตีความจึงต้องพิจารณาถึง ความรู้ ความเข้าใจทางภาษาของผู้แสดงเจตนา การแสดงออกของเขาต่อหน้าบุคคลอื่น ๆ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาของการเจรจา ธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างคู่กรณี และปกติประเพณีทางการค้าอีกด้วย

ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้แสดงเจตนาเป็นคนชาติฝรั่งเศส และขายสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในฝรั่งเศส ดังนี้ก็อาจสรุปได้ว่า เมื่อเขากล่าวถึงเงินฟรังก์ เขาย่อมหมายถึงฟรังก์ฝรั่งเศส ในกรณีมีการบอกราคาผิดก็ต้องพิจารณาบัญชีราคาสินค้าประกอบว่า ผู้บอกราคามุ่งกล่าวถึงราคา ๕๘๐ เหรียญ ไม่ใช่ ๘๕๐ เหรียญ หรือหากผู้ซื้อต้องการซื้อสัตว์พาหนะสำหรับบรรทุกสัมภาระในเขตทุรกันดาร ดังนั้นก็สันนิษฐานได้ว่า เขาประสงค์จะซื้อล้อ ยิ่งกว่าซื้อลา ดังนี้ เป็นต้น

ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านกล่าวว่า การตีความจะจำเป็นก็ต่อเมื่อเจตนาที่แสดงออกมานั้นเคลือบคลุมไม่ชัดเจน หรือมีข้อสงสัยอาจมีความหมายได้เป็นหลายนัย และการตีความการแสดงเจตนาที่ชัดเจนแล้วเป็นของต้องห้าม ทำไม่ได้^๑ ดังนี้หากพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปแล้วจะพบว่า ยัง

^๑ ดู ประกอบ หุตะสิงห์, นิติกรรมและสัญญา, พ.ศ. ๒๕๑๕, หน้า ๖๓; และโปรดดู จำปี โสทธิพันธุ์, นิติกรรมสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕-๑๑๐ และคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๒๑๐/๒๕๒๖ ซึ่งวินิจฉัยว่า โจทก์จำเลยทำสัญญาเช่าที่ดินเป็นหนังสือ เจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาชอบเห็นได้จากเอกสารหรือหนังสือ ถ้าข้อความในสัญญาขัดแย้งยอมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการตีความการแสดงเจตนาและจะนำสืบพยานบุคคลว่าคู่สัญญามีเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าข้อความในสัญญาหาได้ไม่ อย่างไรก็ตามความเห็นของผู้เขียนแล้ว แท้จริงคดีนี้เป็นกรณีที่นำสืบให้ศาลเชื่อไม่ได้มากกว่า นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๒๑ - ๓๒๒/๒๕๓๕ ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า สัญญาที่โจทก์จำเลยทำกันไว้มีข้อความขัดแย้งว่าเป็นสัญญาซื้อขาย จึงไม่ต้องตีความ; แต่ผู้เขียนเห็นว่าแท้จริงแล้วในฎีกานี้ ศาลได้ตีความสัญญาเรียบร้อยแล้วว่าเป็นสัญญาซื้อขาย และที่ศาลกล่าวว่าไม่ต้องตีความนั้น ที่ถูกควรเข้าใจว่า ไม่มีพฤติการณ์แวดล้อมหรือข้อเท็จจริงอื่นที่แสดงว่าผู้แสดงเจตนามีความมุ่งหมายอย่างอื่นมากกว่า เพราะบางกรณีต้องการซื้อขาย แต่เรียกว่าเช่า หรือกลับกันมุ่งจะเช่าซื้อกัน แต่เรียกว่าซื้อขายก็มี อนึ่ง โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๘๐๐/๒๕๒๕ ในกรณีที่สัญญาก่อสร้างไม่ได้ระบุแบบแปลนก่อสร้างไว้แน่นอน แต่ระบุขนาด จำนวนห้อง และกำหนดเวลาแล้วเสร็จไว้ชัดแจ้ง ดังนี้ถือได้ว่า แบบแปลนที่ผู้รับเหมายื่นขออนุญาตจากเทศบาล เป็นแบบแปลนตามสัญญาได้ ดังนั้นเมื่อปรากฏข้อความในสัญญาขัดแย้งและถูกต้องตามแนวปฏิบัติอันชอบด้วยกฎหมายและข้อบังคับของทางราชการแล้ว ก็ถือได้ว่าไม่เข้ากรณีที่มิข้อสงสัย อันจะต้องตีความให้เป็นคุณ

ไม่ถูกต้องทีเดียวนัก เพราะเจตนาที่แสดงออกอย่างแน่นอนชัดเจนนี้อาจแตกต่างจากเจตนาที่แท้จริงก็ได้ หากได้พิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมอย่างถี่ถ้วนแล้วผู้แสดงเจตนามีเจตนาที่แท้จริงต่างจากเจตนาที่แสดงออก ก็ต้องถือเอาเจตนาที่แท้จริงเป็นหลัก^๒ กรณีเจตนาซ่อนเร้น (มาตรา ๑๕๔) เจตนาลวง นิติกรรมอำพราง (มาตรา ๑๕๕) และสำคัญผิด (มาตรา ๑๕๖, ๑๕๗) ที่กฎหมายรับรองให้มีผลทางกฎหมายต่างจากเจตนาที่แสดงออกได้ จะเกิดผลก็ต่อเมื่อมีการตีความการแสดงเจตนาที่แสดงออกแล้วพบว่าเจตนาที่แสดงออกนั้น ๆ ต่างจากเจตนาที่แท้จริงนั่นเอง

ตัวอย่างเช่น ข. เสนอขายเปียโนจำนวน ๑๐๐ หลังแก่ ก. ในราคาหลังละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าอันที่จริงคู่กรณี ก. กับ ข. ได้เจรจาซื้อขายอาวุธสงครามคือปืนกลหนัก โดยใช้คำว่าเปียโนในเอกสารเพื่ออำพรางความจริง ดังนี้ การแสดงเจตนาเสนอขาย “เปียโน ๑๐๐ หลัง” นั้น ก็ต้องแปลความว่าเป็นการเสนอขาย “ปืนกลหนักจำนวน ๑๐๐ กระบอก” ตามเจตนาที่แท้จริง

หรือในกรณีที่ ก. ทำพินัยกรรมโดยระบุว่าตนยก “หนังสือทั้งหมดในห้องสมุด” ของตนให้แก่ ข. และในการสอบถามญาติสนิทมิตรสหายของ ก. ได้ความว่า อันที่จริง ก. ใช้คำว่า “ห้องสมุด” เป็นชื่อเล่นสำหรับเรียกห้องเก็บสะสมเหล้าองุ่นของตัว ดังนี้ย่อมต้องตีความว่า ก. ประสงค์จะทำพินัยกรรมยกเหล้าองุ่นที่ตนสะสมไว้ในห้องสะสมเหล้าองุ่นนั้นแก่ผู้รับพินัยกรรม

คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๔๕/๒๔๕๑ สัญญาขนส่งข้าวสารทางเรือระบุว่า ถ้าของที่บรรทุกขาดจำนวน หรือเปียกน้ำ ผู้รับขนจะใช้ค่าเสียหาย หากถูกพายุหรืออุบัติเหตุใด ๆ ต่างยกเลิกสัญญา นี้ทั้งสิ้น ปรากฏว่าเรือที่รับขนถูกเรืออื่นชนโดยไม่ใช่ความผิดของผู้รับขน นับว่าเป็นอุบัติเหตุตามสัญญา ผู้รับขนไม่ต้องรับผิดชอบ

ก) ในการตีความนั้น สิ่งแรกที่ต้องพิเคราะห์ก็คือ มีการแสดงเจตนาผูกพันหรือไม่

ตัวอย่างเช่น การที่ ก. กล่าวกับ ข. ว่า “ตกลง” จะถือว่าเป็นการแสดงเจตนาได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาต่อไปด้วยว่า ก่อนหน้านั้น ข. ได้กล่าวกับ ก. ว่าอย่างไร เช่นหาก ข. ถาม ก. ว่า จะซื้อหนังสือของตนในราคา ๕๐๐ บาทหรือไม่ ดังนี้คำกล่าวตกลงของ ก. ก็ถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาซื้อ แต่ถ้า ข. ถาม ก. ว่า จะไปเที่ยวสวนสัตว์ด้วยกันหรือไม่ คำตอบว่าตกลงก็ไม่นับเป็นการแสดงเจตนาทำนิติกรรมผูกพัน เพราะเป็นคำตอบที่เพียงแต่แสดงออกซึ่งความประสงค์เพื่ออรรถาศัยไม่ตรีในทางสมาคม มิได้ประสงค์ต่อผลทางกฎหมายแต่ประการใด

ยิ่งไปกว่านั้น ในการพิเคราะห์ว่าสัญญาเกิดขึ้นหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาเสียก่อนว่า การแสดงเจตนาของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีเนื้อหาในทางเสนอสนองต้องตรงกันหรือไม่ ดังนั้นก่อนจะ

แก้จำเลย (ผู้รับเหมา) อันเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้ (อันที่จริงที่ว่าการแสดงเจตนาที่ชัดเจนแล้วไม่ต้องตีความนั้น เท่ากับการยืนยันว่า ได้มีการตีความว่าเจตนาที่ปรากฏออกมานั้นคือเจตนาที่แท้จริงนั่นเอง)

^๒ ดู จี๊ด เศรษฐบุตร, นิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๘, หน้า ๑๑๒ นอกจากนี้เคยมีคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๐๐๘/๒๕๑๕; ๑๗๐๗/๒๕๒๓ ซึ่งวินิจฉัยคดีโอนที่ดินมีโฉนดโดยโอน โฉนดสลับกันว่าต้องถือตามเจตนาที่แท้จริง คือตามที่ได้ส่งมอบการครอบครองกันนั่นเอง.

สรุปได้ว่าข้อเสนอต้องตรงกันหรือไม่ จะต้องมีการสืบค้นว่าเจตนาที่แท้จริงของคู่กรณีมีว่าอย่างไรเสียก่อน

ตัวอย่างเช่น หากมีการทำสัญญาซื้อขายในประเทศไทย โดยตกลงกำหนดราคาซื้อขายเป็นเงิน ๑,๐๐๐ ฟรังก์ ถ้าปรากฏว่าฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาโดยมุ่งหมายถึงฟรังก์สวิส อีกฝ่ายหนึ่งมุ่งหมายถึงฟรังก์ฝรั่งเศส ดังนี้แม้ว่าเจตนาที่แสดงออกจะต้องตรงกันอย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาถึงเจตนาที่แท้จริงก็จะพบว่าคู่กรณีมิได้มีเจตนาต้องตรงกันเลย

นอกจากนี้ เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้ว หรือเมื่อนิติกรรมฝ่ายเดียวสำเร็จเป็นผลขึ้นแล้ว ก็ยังต้องมีการตีความต่อไป เพื่อวินิจฉัยว่าผลทางกฎหมายของสัญญาหรือนิติกรรมนั้น ๆ เป็นอย่างไร

ตัวอย่างเช่น คู่กรณีในสัญญาได้ใช้ถ้อยคำในสัญญาตามที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไปเช่น เมื่อใช้คำว่า “net price” ก็หมายความว่าเมื่อผู้ซื้อได้รับสินค้า ผู้ซื้อผูกพันที่จะชำระราคาเป็นเงินสดเต็มจำนวน หรือในกรณีที่ผู้เช่าเขียนจดหมายถึงผู้ให้เช่าว่า ตนได้ห้องใหม่ในราคาถูกลงกว่า และจะย้ายออกเมื่อสิ้นเดือน ดังนี้ก็ตีความได้ว่าผู้เช่าได้บอกเลิกสัญญาเช่าโดยให้มีผลเมื่อสิ้นเดือน ดังนี้เป็นต้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๕๘/๒๕๑๘ ตามกรมธรรม์ประกันภัยระบุให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัยในกรณีที่คนร้ายบุกรุกเข้าปล้นทรัพย์ในสถานที่โดยใช้กำลัง และวิธีการรุนแรง ปรากฏว่าผู้เอาประกันภัยปิดประตูร้านค้า โดยมีประตูเหล็กกัน ใสกุญแจและเอาโซ่ล่ามกุญแจอีกชั้นหนึ่ง คนร้ายเปิดประตูเข้าไปลักทรัพย์โดยโซ่และกุญแจหายไปด้วย ดังนี้ศาลวินิจฉัยว่าคนร้ายเข้าไปโดยใช้กำลังและวิธีการรุนแรงแล้ว

๑.๒) วิธีการตีความเพื่อหาความหมายของเจตนา

ในการตีความนิติกรรมผู้ตีความจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้เสียของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายผู้แสดงเจตนาและผู้รับการแสดงเจตนาด้วย ในการพิจารณาเจตนาที่แสดงออกนั้น หากตีความโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้เสียของผู้แสดงเจตนาเป็นสำคัญ ก็ต้องสืบค้นเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา ในทางตรงกันข้าม หากจะตีความโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้เสียของผู้รับการแสดงเจตนาเป็นสำคัญก็ต้องให้น้ำหนักแก่เจตนาตามที่วิญญูชนพึงเข้าใจเป็นหลัก เจตนาที่พึงเข้าใจนี้อาจจะไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริงก็ได้

การตีความเพื่อสืบค้นเจตนาที่แท้จริงนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นการตีความตามปกติเพื่อหาเจตนาที่แท้จริง (natural or normal interpretation) ส่วนการตีความเพื่อสืบค้นเจตนาที่วิญญูชนพึงเข้าใจนี้อาจเรียกว่าเป็นการตีความตามมาตรฐานวิญญูชน (normative interpretation)

๑) การตีความตามปกติเพื่อหาเจตนาที่แท้จริง

การตีความตามปกตินั้นจะคำนึงถึงส่วนได้เสียของผู้แสดงเจตนาว่าเขาประสงค์ต่อผลเช่นไร โดยไม่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนได้เสียของผู้รับการแสดงเจตนา การตีความทำนองนี้ใช้ได้ ในกรณีที่ไม่มีบุคคลอื่นใดควรได้รับความคุ้มครองนอกจากผู้แสดงเจตนาเอง หรืออาจใช้ได้

กรณีนี้แม้โดยทั่วไปยังมีบุคคลอื่นที่ควรได้รับการคุ้มครอง แต่มีเหตุยกเว้นที่ทำให้เขาไม่ควรได้รับการคุ้มครองในกรณีนี้

ก) นิติกรรมบางประเภทเป็นนิติกรรมที่จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ได้เสียของผู้แสดงเจตนาเท่านั้น ตัวอย่างที่สำคัญได้แก่พินัยกรรม ในการทำพินัยกรรมไม่มีประโยชน์ได้เสียของบุคคลอื่นใดที่ควรได้รับการคุ้มครองพิเศษ แม้ผู้รับพินัยกรรม หรือทายาท ก็หาได้เป็นบุคคลที่ควรได้รับการคุ้มครองประโยชน์ได้เสียในข้อความที่ปรากฏในพินัยกรรมแต่ประการใด ทั้งนี้เพราะผู้รับพินัยกรรมก็ดี ทายาทก็ดีล้วนแต่เป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยไม่เสียดำตอบแทน ดังนั้นในการตีความพินัยกรรม จึงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ได้เสียของผู้แสดงเจตนาเป็นสำคัญ จึงจำเป็นต้องสืบค้นเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรม โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าเจตนาดังกล่าวจะได้ปรากฏให้เห็นในถ้อยคำที่ใช้ในการทำพินัยกรรมหรือไม่ก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ในอุทาหรณ์ข้อ ๑) หากปรากฏว่า ก. ประสงค์จะทำพินัยกรรมยกที่ดินแปลงไม่ติดถนนให้แก่ ข. ก็ต้องบังคับให้เป็นไปตามเจตนาอันแท้จริงของ ก. โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า ก. จะได้รับบุช้อความไว้ในพินัยกรรมเป็นอย่างไร ในกรณีเช่นนี้ ข. ย่อมได้รับที่ดินแปลงโฉนดเลขที่ ๑๑๑ ซึ่งไม่ติดถนนตามเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรม แต่ถ้าไม่ได้ความว่า ก. มีเจตนาที่แท้จริงแตกต่างจากถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร ดังนี้ย่อมต้องบังคับไปตามเจตนาที่แสดงออกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ

ในทำนองเดียวกัน หากปรากฏว่าในการทำพินัยกรรมมุ่งใช้คำว่า “หนังสือในห้องสมุด” โดยหมายถึงเหล่าโวน์ที่เก็บสะสมไว้ ดังนี้ผู้รับพินัยกรรมย่อมได้รับเหล่าโวน์เป็นมรดก มิใช่หนังสือในห้องสมุดตามความหมายตามตัวอักษร

ข) อย่างไรก็ตามในการตีความนิติกรรมส่วนใหญ่ นอกจากจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ได้เสียของผู้แสดงเจตนาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงประโยชน์ได้เสียของผู้รับการแสดงเจตนาอีกด้วย การแสดงเจตนาที่ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา เช่น การบอกเลิกสัญญา คำเสนอ คำสนอง เหล่านี้ เป็นการแสดงเจตนาที่มีผลกระทบประโยชน์ได้เสียของผู้รับการแสดงเจตนาโดยตรง เพราะในกรณีเหล่านี้ ผู้รับการแสดงเจตนามีประโยชน์ได้เสียในอันที่จะสามารถรู้และเข้าใจสถานภาพทางกฎหมายของตนอย่างชัดเจน ดังนั้นหากเจตนาที่ผู้แสดงเจตนาแสดงออกมานั้นแตกต่างไปจากเจตนาที่แท้จริง เช่นผู้ขายบอกราคาสินค้าว่า ๘๕๐ เหรียญ ทั้ง ๆ ที่แท้จริงต้องการบอกราคา ๕๘๐ เหรียญ ก็ย่อมมีปัญหาได้ว่า หากผู้ได้รับการแสดงเจตนาเชื่อถือโดยสุจริตในราคาตามที่บอก ดังนี้เขาควรจะได้รับการคุ้มครองตามในความเชื่อถือโดยสุจริตเช่นนั้นหรือไม่ โดยทั่วไปเราถือว่าได้ว่าผู้รับการแสดงเจตนาควรได้รับการคุ้มครอง อย่างไรก็ตามการคุ้มครองเช่นนั้นย่อมไม่จำเป็นใน ๒ กรณีต่อไปนี้

(๑) หากเจตนาที่แท้จริงไม่ตรงกับเจตนาที่แสดงออก แต่ผู้รับการแสดงเจตนาแล้วรู้ถึงเจตนาที่แท้จริงอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงเจตนา ดังนี้เขาย่อมไม่ควรได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงว่า ผู้แสดงเจตนาจะได้แสดงเจตนาที่ออกมาโดยจงใจ หรือโดยสำคัญผิด หากผู้รับการแสดงเจตนาารู้ถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา เขาย่อมจะมีได้เชื่อตาม

เจตนาที่แสดงออก ดังนั้นเจตนาที่มีผลก็คือเจตนาที่แท้จริง ดังเราจะเห็นได้จากกรณีที่ถูกหมายรับรองไว้ในมาตรา ๑๕๔ หรือในกรณีที่การแสดงเจตนากระทำโดยสำคัญผิด และอีกฝ่ายหนึ่งล่วงรู้ถึงความสำคัญผิดนั้น หรือต่างสำคัญผิดด้วยกันและต่างมีเจตนาที่แท้จริงตรงกัน ดังนี้ต้องถือว่าเจตนาที่แท้จริงมีผลบังคับ

ตัวอย่างเช่น คู่กรณีใช้คำว่า "เปียโน" เป็นรหัสหมายถึงอาวุธปืน หรือ ก. กับ ข. ตกลงซื้อขายที่ดินโดยระบุว่าเป็นที่ดินโฉนดเลขที่ ๑๑๑ โดยทั้งสองเข้าใจตรงกันว่าหมายถึงที่ดินที่ทั้งคู่ได้ไปซื้อเขตมา ทั้ง ๆ ที่แท้จริงแล้วที่ดินแปลงที่ทั้งสองไปซื้อเขตมานั้นคือที่ดินแปลงเลขที่ ๑๑๐ ดังนี้ที่ดินที่ตกลงซื้อขายกันคือที่ดินแปลงโฉนดเลขที่ ๑๑๐ ไม่ใช่ที่ดินแปลงโฉนดเลขที่ ๑๑๑ แต่ประการใด^๓

ในอุทธรณ์ข้อ(๒) เราจึงวินิจฉัยได้ว่าแม้คู่กรณีจะระบุเลขที่ดินในสัญญาผิดไป สัญญาที่เกิดขึ้นคือสัญญาซื้อขายที่ดินแปลงที่ได้ไปดูแลตกลงกัน แม้ว่าที่ดินแปลงดังกล่าวจะเล็กกว่าแปลงที่ระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในสัญญาก็ตาม

ในกรณีที่ผู้ซื้อสินค้าพุดคิดไปว่าต้องการซื้อกาแฟลดชนิดิน ๑ ขวด และผู้ขายเข้าใจได้ว่าหมายถึงกาแฟลดคาเฟอีน ๑ ขวด ดังนี้สัญญาที่เกิดขึ้นคือสัญญาซื้อขายกาแฟลดคาเฟอีน

ดังนั้นเราจึงอาจสรุปได้ว่า การเรียกชื่อผิดไม่ทำให้สัญญาเสียไป หากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจความมุ่งหมายที่แท้จริงต้องตรงกัน ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่เข้าใจตรงกันนั้นจะมีชื่อต่างจากชื่อที่คู่กรณีใช้ก็ตาม กรณีนี้ในภาษิตกฎหมายละตินเรียกว่า “falsa demonstratio non nocet” ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าผู้รับการแสดงเจตนาเข้าใจได้ว่าผู้แสดงเจตนาอีกฝ่ายหนึ่งนั้นประสงค์อะไร ในกรณีเช่นนี้ต้องถือเจตนาที่แท้จริงเป็นสำคัญ เพราะในกรณีนี้ไม่มีเหตุที่จะคุ้มครองประโยชน์ได้เสียของผู้รับการแสดงเจตนาแต่ประการใด^๔

(๒) แม้ในบางกรณีผู้รับการแสดงเจตนาจะไม่รู้ถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาก็ตาม แต่หากว่าความไม่รู้นั้นเป็นไปเพราะความประมาทเลินเล่อของผู้รับการแสดงเจตนา ผู้รับการแสดงเจตนาย่อมไม่ควรได้รับการคุ้มครอง

ตามปกติผู้รับการแสดงเจตนาย่อมมีหน้าที่ที่จะตีความการแสดงเจตนาตามหลักสุจริต และหลักถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกัน ในกรณีมีเหตุควรเชื่อได้ว่าผู้แสดงเจตนามิได้ประสงค์เช่นที่แสดงออก หรือมีเหตุควรสงสัยว่าผู้แสดงเจตนามุ่งหมายอย่างอื่น ดังนี้ผู้รับการแสดงเจตนาไม่ควรจะสอบถามผู้แสดงเจตนาเสียให้กระจ่าง ในกรณีเหล่านี้ผู้รับการแสดงเจตนาไม่มีสิทธิตีความเอาประโยชน์แก่ตนเองตามอำเภอใจ

ตัวอย่างเช่น ก. ประสงค์จะทำคำเสนอขายสินค้าแก่ ข. แต่กลับทำหนังสือ “เสนอซื้อ” สินค้าจาก ข. โดยระบุว่าเป็นการ “เสนอซื้อ” ตามรายการสินค้าที่แนบมา ดังนี้หาก ข. ใช้

^๓ โปรดเทียบคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๐๓๘/๒๕๑๕; ๑๗๐๗/๒๕๒๓ เรื่องการ โอน โฉนดที่ดินสลับกัน ศาลตัดสินให้ได้กรรมสิทธิ์ตามเจตนาที่แท้จริง ไม่ใช่ตามโฉนด

^๔ ดู ประกอบ หุตะสิงห์, นิติกรรมและสัญญา, พ.ศ. ๒๕๑๕, หน้า ๔๕.

วิจารณ์ตามมาตรฐานวิญญูชน ข. ย่อมสามารถรู้ได้ว่า แท้จริง ก. ประสงค์จะ “เสนอขาย” สินค้าตามรายการสินค้าที่แนบมา ไม่ใช่ประสงค์จะ “เสนอซื้อ” ดังนั้นหากปรากฏว่า ข. เพียงแต่ตอบไปยัง ก. ว่า “ตกลง” ก็ต้องวินิจฉัยว่า ข. ตกลงซื้อ ไม่ใช่ตกลงขาย

กรณีที่ ก. ทำหนังสือเสนอขายสินค้าไปยัง ข. โดยระบุราคาเป็นเงินฟรังก์ ดังนี้หากไม่มีปกติประเพณี หรือพฤติการณ์แวดล้อมอย่างหนึ่งอย่างใดพอที่จะสรุปได้ว่าเป็นฟรังก์เบลเยียมหรือฟรังก์ฝรั่งเศส หรือฟรังก์สวิส ดังนี้เป็นกรณีที่คำเสนอมีความไม่ชัดเจน หรือมีความหมายได้หลายนัย กรณีเช่นนี้ ข. จะตีความเอาตามใจชอบตามที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนอย่างเดียวไม่ได้

๒) การตีความตามมาตรฐานวิญญูชน (normative interpretation) หรือการตีความทางภาวะวิสัย (objective interpretation)

การตีความทางภาวะวิสัยหมายถึงการตีความเพื่อหาความหมายที่วิญญูชนพึงเข้าใจว่าเจตนาที่แสดงออกมานั้นหมายความว่าอย่างไร การตีความชนิดนี้มีได้มุ่งถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา แต่มุ่งพิจารณาความหมายของเจตนาที่แสดงออกตามมาตรฐานของวิญญูชน

(๑) ความมุ่งหมายของการตีความทางภาวะวิสัยนี้ก็คือคุ้มครองประโยชน์ของผู้รับการแสดงเจตนา โดยทั่วไปผู้รับการแสดงเจตนาย่อมเป็นผู้ตีความเจตนาที่ส่งมาถึงตนซึ่งก็ย่อมต้องเป็นไปตามหลักการตีความเจตนาว่าต้องตีความโดยมุ่งถึงเจตนาที่แท้จริงตามมาตรา ๑๗๑ นั้นเอง หมายความว่าผู้รับการแสดงเจตนาจะต้องสืบค้นเจตนาที่แท้จริงโดยอาศัยถ้อยคำสำนวนและพฤติการณ์แวดล้อมเท่าที่จะหาได้ แต่ในหลายกรณีผู้รับการแสดงเจตนาที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะรู้ชัดถึงเจตนาที่แท้จริงได้ ดังนั้นผู้รับการแสดงเจตนาย่อมชอบที่จะถือเอาเจตนาที่แสดงออกเป็นเจตนาที่แท้จริงตามมาตรฐานความรู้สึคนึกคิดของวิญญูชน

ในกรณีที่เจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาแตกต่างจากเจตนาที่แสดงออก และไม่มีพฤติการณ์หรือถ้อยคำสำนวนใด ๆ ให้ผู้รับการแสดงเจตนาเข้าใจได้ว่าเจตนาที่แท้จริงนั้นแตกต่างจากเจตนาที่แสดงออก ดังนี้ผู้รับการแสดงเจตนาถือเอาเจตนาที่แสดงออกเป็นหลักและอาจเข้าผูกพันตามเจตนาที่แสดงออกนั้น ในกรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าเจตนาที่แสดงออกนั้นก็ยังคงต่างจากเจตนาที่แท้จริง และเจตนาของกลุ่มทั้งสองฝ่ายก็ย่อมไม่ต้องตรงกัน

ตัวอย่างเช่น ก. เสนอขายสินค้ายี่ห้อหนึ่งแก่ ข. ในราคา ๘๕,๐๐๐ บาท ทั้ง ๆ ที่ต้องการเสนอขายในราคา ๕๘,๐๐๐ บาท ดังนี้หากไม่มีพฤติการณ์แวดล้อมหรือข้อเท็จจริงอย่างอื่นให้สามารถรู้ว่าเจตนาที่แท้จริงของ ก. ต่างจากเจตนาที่แสดงออกแล้ว แม้ ข. จะตีความคำเสนอนี้ด้วยความระมัดระวังเพียงใด ข. ย่อมไม่มีทางรู้ถึงเจตนาที่แท้จริงของ ก. ได้ ดังนี้หาก ข. สนองรับคำเสนอของ ก. สัญญาย่อมเกิดขึ้นตามเจตนาที่ ก. แสดงออก ทั้ง ๆ ที่ขัดต่อเจตนาที่แท้จริงของ ก. และเจตนาของ ก. กับ ข. ไม่ต้องตรงกันเลยก็ตาม

ในกรณีนี้หากปรากฏว่าเคยมีหนังสือเจรจาต่อรองกันมาก่อน โดย ก. เคยแสดงให้ปรากฏว่าตนประสงค์จะขายสินค้ายี่ห้อนี้ในราคา ๕๘,๐๐๐ บาท หรือปรากฏในรายการราคาสินค้า หรือเอกสารโฆษณาสินค้าที่แนบมา อันจะช่วยให้ ข. สามารถล่วงรู้ถึงเจตนาที่แท้จริงของ ก. ได้ หรือ

เห็นได้ชัดว่า ก. พิมพ์ตัวเลขราคาสลับกัน ดังนั้นต้องถือตามเจตนาที่แท้จริง จัดเป็นกรณี *falsa demonstratio non nocet* แต่หากไม่มีพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงแวดล้อมเป็นเหตุอันควรสงสัยเลย ข. ย่อมต้องถือว่า ก. ประสงค์จะเสนอขายสินค้ารายนี้ในราคา ๘๕,๐๐๐ บาท ตามมาตรฐานความรู้สึคนึกคิดของวิญญูชน

(๒) หากไม่มีพฤติการณ์แวดล้อมหรือข้อเท็จจริงอื่นใดที่จะช่วยให้ผู้รับการแสดงเจตนาสามารถเข้าถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาได้แล้ว ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้รับการแสดงเจตนาย่อมจะเชื่อถือเจตนาที่แสดงออกเป็นสำคัญ ดังนั้นหากเราชั่งน้ำหนักประโยชน์ได้เสียของทั้งสองฝ่าย และพิจารณากรณีที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดก็จะเห็นได้ว่าเหตุแห่งกรณีที่เจตนาที่แสดงออกต่างจากเจตนาที่แท้จริงนี้เป็นเหตุที่เกิดจากฝ่ายผู้แสดงเจตนา ดังนั้นในระหว่างผู้สุจริตด้วยกัน กฎหมายก็ควรจะคุ้มครองประโยชน์ของผู้รับการแสดงเจตนาอันเกิดจากความเชื่อถือในเจตนาที่แสดงออกยิ่งกว่าประโยชน์แห่งความสำเร็จตามเจตนาที่แท้จริงของฝ่ายผู้แสดงเจตนา

การคุ้มครองประโยชน์ในความเชื่อถือของผู้รับการแสดงเจตนาเป็นสำคัญนี้ ปรากฏให้เห็นได้จากความในมาตรา ๓๖๘ ซึ่งบัญญัติให้ตีความสัญญาไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย และกรณีตามมาตรา ๑๕๖, ๑๕๗ และ ๑๕๘ ซึ่งวางหลักว่าการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๕๖) และการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลและทรัพย์สินซึ่งปกติเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมย่อมเป็นโมฆียะ (มาตรา ๑๕๗) แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดเหล่านั้นโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ดังนี้ กฎหมายวางหลักว่าผู้แสดงเจตนาจะถือเอาความสำคัญผิดมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนมิได้ (มาตรา ๑๕๘) จะเห็นได้ว่าในกรณีเหล่านี้หากเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาแตกต่างจากเจตนาที่แสดงออก กฎหมายถือว่าในกรณีมีเหตุให้ผู้อื่นเชื่อถือในเจตนาที่แสดงออกนั้น ก็ให้ถือเอาเจตนาที่แสดงออกเป็นที่รับรู้เข้าใจของวิญญูชนเป็นเจตนาที่มีผลบังคับ

ในกรณีที่ ก. ผู้ขายต้องการบอกราคาขาย ๘๘,๐๐๐ บาท แต่บอกผิดพลาดเป็น ๘๕,๐๐๐ บาท และไม่มีสิ่งอื่นใดให้สงสัยได้ว่าเจตนาที่แสดงออกมาต่างจากเจตนาที่แท้จริง ดังนี้หาก ข. ผู้ซื้อตกลงสนองรับค่าเสนอตามราคาที่เสนอมา ก็ต้องถือว่าสัญญาซื้อขายสินค้ารายนี้เกิดขึ้นตามเนื้อหาทางภาวะวิสัยแห่งเจตนาที่แสดงออก หรือตามมาตรฐานที่วิญญูชนพึงเข้าใจได้คือในราคา ๘๕,๐๐๐ บาท ทั้งนี้เป็นไปตามหลัก *normative or objective interpretation* นั้นเอง

จะเห็นได้ว่าในกรณีข้างต้นนี้ ระหว่างประโยชน์ของฝ่ายผู้แสดงเจตนา กับประโยชน์ของผู้รับการแสดงเจตนา นั้น ประโยชน์ของฝ่ายหลังอันเกิดจากความเชื่อถือในเจตนาที่แสดงออกควรได้รับการคุ้มครองยิ่งกว่าประโยชน์ของฝ่ายแรก ดังนั้นกฎหมายจึงถือว่าหากผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เจตนาที่แสดงออกย่อมมีผลเสมือนว่าผู้แสดงเจตนามีเจตนาแท้จริงตรงตามเจตนาที่แสดงออกด้วย ดังจะเห็นได้จากหลักในมาตรา ๑๕๘

ในปัญหาข้อ ๓ เมื่อปรากฏว่า ข. ผู้ขายได้ระบุเลขที่ที่ดินแปลงที่จะขายและระบุเลขที่ในการจดทะเบียนขายเป็นแปลงที่ ๑๐๑ มาโดยตลอด และยังปรากฏว่า ก. ผู้ซื้อได้ตรวจดูที่ดินตามโฉนดเลขที่ ๑๐๑ ด้วย ดังนี้แม้ ข. จะประสงค์ขายที่ดินแปลงอื่น และได้ระบุเลขที่ที่ดินแปลง ๑๐๑

ในสัญญาโดยสำคัญผิด ข. ก็ไม่อาจหิบบกความสำคัญผิดขึ้นอ้างเป็นประโยชน์แก่ตนได้ จำเป็นต้องถือว่าสัญญาซื้อขายที่ดินแปลง ๑๐๑ มีผลบังคับ กรณีนี้เป็นกรณีที่ต้องคุ้มครองความเชื่อถือในเจตนาที่แสดงออก^๕

(๓) ปัญหาน่าคิดอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งคนทั่วไปเข้าใจได้ว่าเป็นการแสดงเจตนา แต่ตัวผู้กระทำมิได้ประสงค์จะแสดงเจตนาเลย ดังนี้เราจะนำเอาหลักการตีความตามเจตนาที่แสดงออกมาใช้หรือไม่ เพียงใด

ตัวอย่างเช่น ก. เดินเข้าไปในสถานที่ประมูลขายสินค้าซึ่งทำการสุ้ราคาประมูลด้วยการชูมือ หากปรากฏว่า ก. ไม่รู้ว่า ขณะที่ตนเข้าไปนั้นกำลังมีการประมูลอยู่ และ ก. ชูมือทักทายเพื่อนของตนคนหนึ่งซึ่งเป็นกรรมการจัดการประมูล จะเห็นได้ว่า กรณีนี้ ก. มิได้ประสงค์จะแสดงเจตนาเลย แต่หากพิจารณาจากคนทั่วไปที่อยู่ในสถานที่นั้น เขาย่อมเข้าใจว่า ก. แสดงเจตนาโดยการชูมือแล้ว ในกรณีนี้ผู้รับการแสดงเจตนาย่อมเกิดความไว้วางใจในการกระทำของ ก. ว่าเป็นการแสดงเจตนา และย่อมไว้วางใจด้วยว่าเจตนาที่ปรากฏนั้นย่อมตรงกับเจตนาแท้จริง เราอาจเห็นได้ว่าการที่ผู้แสดงเจตนาแสดงเจตนาออกมาแล้ว แม้เจตนาไม่ตรงกับเจตนาแท้จริง เจตนาที่แสดงออกยังมีผลบังคับได้ฉันทใด การกระทำที่มิได้ประสงค์ให้เป็นการแสดงเจตนาเลย หากมีเหตุให้ผู้อื่นเชื่อได้ว่าการกระทำนั้นเป็นการแสดงเจตนา การกระทำนั้นย่อมมีผลเป็นการแสดงเจตนาและย่อมมีผลบังคับตามกฎหมายได้ในทำนองเดียวกันด้วย

กรณีเช่นนี้ต้องพิเคราะห์ประโยชน์ได้เสียของทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์ในความเชื่อถือและความแน่นอนทางการค้าพาณิชย์อันเป็นประโยชน์ฝ่ายผู้รับการแสดงเจตนาที่ควรได้รับการคุ้มครอง และประโยชน์ของฝ่ายที่กระทำการเป็นเหตุให้เกิดเข้าใจกันว่าได้แสดงเจตนา ในกรณีทั่วไปเป็นกรณีให้เห็นได้ว่า หาก ก. ใช้ความระมัดระวังเพียงเล็กน้อย ก. ย่อมควรได้ว่ากำลังมีการชุมนุมประมูลสินค้าในสถานที่นั้น ดังนั้น การกระทำของ ก. ถือได้ว่าเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และ ก. ควรจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน กรณีจึงอาจปรับใช้หลักกฎหมายในมาตรา ๑๕๘ มาปรับใช้ได้ แต่หากปรากฏเหตุอันควรอภัย หรือควรเชื่อได้ว่า ก. ไม่มีเหตุอันควรรู้ได้ว่ากำลังมีการประมูลสินค้า เช่น ก. เป็นคนต่างด้าว ไม่รู้ภาษา และไม่เคยพบเห็นการประมูลเช่นนั้นมาก่อน และ ก. ไม่มีเหตุควรคาดหมายได้ว่านั่นเป็นการประมูล ดังนี้ย่อมถือไม่ได้ว่า ก. ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และ ก. ย่อมไม่ต้องผูกพันในการกระทำของตน

เคยมีตัวอย่างเกิดขึ้นในกรณีที่มีผู้ลงชื่อในสัญญาในฐานะผู้กู้ โดยสำคัญผิดว่าเป็นการลงชื่อในฐานะพยาน หรือลงชื่อในหนังสือเสนอขายในสัญญาซื้อขายโดยสำคัญผิดว่าเป็นการลงชื่อในบัตรอวยพร ดังนี้ผู้ได้รับการแสดงเจตนาอย่าเข้าใจว่าเป็นการทำสัญญา หรือเป็นการเสนอขาย

^๕ อย่างไรก็ดี หากปรากฏว่าที่ดินแปลงที่ระบุในสัญญามีขนาดต่างจากที่ระบุเลขที่โฉนดไว้อย่างเห็นได้ชัด หรือราคาซื้อขายกันต่ำกว่าราคาตลาดของที่ดินแปลงนั้นอย่างมาก จนผิดสังเกต ถึงขนาดพอให้คนทั่วไปสันนิษฐานได้ว่าผู้ขายโดยทั่วไปคงจะมีได้มีเจตนาขายที่ดินแปลงนั้นในราคาต่ำจนผิดสังเกตเช่นนั้น ดังนี้อาจนับเป็นเหตุให้อ้างหลักสุจริตขึ้นได้ว่า เมื่อผู้ซื้อควรได้ว่าเจตนาที่แสดงออกนั้นแสดงออกโดยสำคัญผิด ดังนี้ผู้ซื้อย่อมไม่มีสิทธิอ้างความผูกพันตามนิติกรรมที่สำคัญผิดนั้นได้

ดังนั้นปัญหาจึงอยู่ที่ข้อเท็จจริงว่า การที่ ก. ได้แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดนั้น ก. กระทำไปโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ คือหาก ก. ได้ใช้ความระมัดระวังเพียงเล็กน้อย ก. ก็ควรารู้ถึงเหตุแห่งความสำคัญผิดนั้นได้แล้ว ดังนั้นถือว่า ก. ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และยกเหตุที่สำคัญผิดขึ้นอ้างเป็นประโยชน์แก่ตนไม่ได้ หากอีกฝ่ายหนึ่งได้ทำคำสนองแล้ว ดังนั้นสัญญาย่อมเสมือนมีผลบังคับได้ตามมาตรา ๑๕๘

๒. การตีความเพื่ออุดช่องว่าง

๒.๑) ความหมายของการตีความเพื่ออุดช่องว่าง

การตีความเพื่ออุดช่องว่างมุ่งหมายอุดช่องว่างซึ่งอาจมีได้ในนิติกรรมต่าง ๆ ทั้งในสัญญาหรือในนิติกรรมฝ่ายเดียว เช่นตีความพินัยกรรม เป็นต้น

ช่องว่างจะมีได้ก็ต่อเมื่อได้มีการตีความตามปกติเพื่อหาเจตนาที่แท้จริง หรือตีความตามทวิญญูชนพึงเข้าใจแล้วสรุปได้ว่ามีนิติกรรม หรือสัญญาเกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ปรากฏว่า คู่กรณีในสัญญา หรือผู้แสดงเจตนาในนิติกรรมนั้น ๆ ได้ตกลงกันหรือได้แสดงเจตนาไว้ในประเด็นที่เป็นกรณีพิพาทหรือเป็นประเด็นสงสัยขึ้นในภายหลัง การที่ไม่ได้ตกลงกันหรือไม่ได้แสดงเจตนาไว้นี้อาจเป็นเพราะคู่กรณีที่เกี่ยวข้องหรือผู้แสดงเจตนาจงใจปล่อยไว้ไม่ตกลงกัน หรือจงใจปล่อยว่างไว้เพราะคาดไม่ถึงว่าจะเกิดปัญหาขึ้นในภายหลังก็ได้ ดังนั้นก่อนที่จะใช้วิธีตีความอุดช่องว่างจะต้องมีการพิจารณาให้แน่เสียก่อนว่าเป็นกรณีที่มีช่องว่างเกิดขึ้นแล้ว

โดยทั่วไป ถ้ามีบทกฎหมายวางข้อสันนิษฐานเจตนาของผู้เกี่ยวข้องไว้ โดยเฉพาะในกรณีที่กฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์ต่าง ๆ อาทิเช่น กรณีเอกเทศสัญญา หรือเรื่องมรดก ซึ่งในกรณีเหล่านี้กฎหมายมักบัญญัติไว้ในลักษณะเป็นบทไม่บังคับตายตัว (jus dispositivum) ดังนั้นเท่ากับกฎหมายวางหลักเกณฑ์สำหรับอุดช่องว่างไว้แล้ว หากคู่สัญญาหรือผู้แสดงเจตนาไม่ได้ตกลงหรือแสดงไว้ต่างจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ ก็ต้องปรับใช้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติใช้แก่กรณีนั้น ๆ

ตัวอย่างเช่น ก. ตกลงซื้อทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้นหนึ่งจาก ข. ในราคา ๕,๐๐๐ บาท โดยคู่กรณีมิได้ตกลงกันว่า หากทรัพย์สินที่ซื้อขายกันเกิดชำรุดบกพร่องจะอย่างไร ทั้งนี้เพราะคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจว่าของที่ซื้อขายกันนี้มีคุณภาพดี ไม่มีข้อบกพร่อง ดังนั้นหากปรากฏว่าทรัพย์สินที่ซื้อขายกันรายนี้ชำรุดบกพร่อง หรือขาดตกบกพร่องไปก็ต้องนำเอาหลักเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องในมาตรา ๔๗๒ หรือมาตรา ๔๖๕, ๔๖๖ มาบังคับ จะเห็นได้ว่ากรณีนี้แม้มีช่องว่างในสัญญา แต่ก็มีกฎหมายวางหลักสันนิษฐานเจตนาของคู่กรณีสำหรับปรับใช้อยู่แล้ว ไม่ใช่กรณีที่จะต้องตีความสัญญาเพื่ออุดช่องว่างแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี อาจมีกรณีที่ไม่มียกเว้นของกฎหมายจะนำมาปรับใช้ให้ต้องแก่กรณีได้ ดังนั้นก็เป็นกรณีที่ต้องมีการตีความเพื่ออุดช่องว่างขึ้น ในกรณีเช่นนี้ศาลไม่ควรนำเอาหลักเกณฑ์หรือบทบัญญัติใด ๆ มาปรับใช้ตามใจชอบ แต่ต้องใช้วิธีตีความสัญญาหรือเจตนาตัวเอง เพื่ออุดช่องว่างที่เกิดขึ้น

หลักสำคัญในการตีความเพื่ออุดช่องว่างก็คือ ผู้ตีความต้องหาหลักเกณฑ์ซึ่งหากคู่กรณี หรือผู้แสดงเจตนาได้คาดถึงปัญหาหรือช่องว่างที่เกิดขึ้นแล้ว เขาย่อมวางหลักเกณฑ์แก้ปัญหานั้น ๆ ไว้เช่นนั้น เช่นในกรณีชำระคบกพร่อง ปกติคู่กรณีฝ่ายผู้ซื้อย่อมประสงค์ได้ทรัพย์สินและผู้ขาย ย่อมประสงค์ได้เงิน ดังนั้นหากคาดหมายได้ว่าอาจมีความชำระคบกพร่อง ทั้งสองฝ่ายย่อมตกลงให้ผู้ ซื้อเปลี่ยนสินค้าที่ซื้อไปได้ หรือยอมมีการรับประกันคุณภาพกันไว้ และแม้ไม่ได้กล่าวไว้ว่า รับประกันอะไร ก็อาจสันนิษฐานได้ว่าปกติย่อมมุ่งหมายถึงการประกันการซ่อมสินค้าให้มีสภาพ ปกติ ดังนั้นเป็นต้น

๒.๒) ช่องว่าง

ได้กล่าวแล้วว่า การตีความเพื่ออุดช่องว่างจะมีได้ก็ต่อเมื่อปรากฏช่องว่างเสียก่อน การที่จะ รู้ว่าเป็นกรณีที่มีช่องว่างหรือไม่ ก็ย่อมต้องมีการตีความนิติกรรมนั้นเสียก่อนว่ามีช่องว่างหรือไม่ แต่การตีความในกรณีเช่นนี้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะที่เจตนาทำนิติกรรมของคู่กรณีเท่านั้น แต่ควรจะ พิจารณาครอบคลุมไปถึงมูลเหตุจูงใจ วัตถุประสงค์แห่งนิติกรรม และพฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องชักนำให้มีการแสดงเจตนาอื่น ๆ ด้วย กรณีที่จะถือได้ว่าเป็นกรณีมีช่องว่างนั้น จะต้อง เป็นกรณี หรือพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่ผู้แสดงเจตนา (เช่นผู้ทำพินัยกรรม) หรือคู่สัญญามิได้ คำนึงถึง หรือได้คาดหมายผิดพลาดไป ทั้งนี้ไม่ว่าพฤติการณ์ที่ไม่ได้คาดหมายไว้นั้น จะเป็นกรณีที่ มีอยู่ในขณะทำนิติกรรมอยู่แล้ว หรือเป็นกรณีที่มิได้คาดเห็นถึงพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลังก็ ตาม

กรณีอุทธรณ์ในข้อ ๔) ในเรื่องทันตแพทย์ หากคู่กรณีคาดหมายได้อยู่แล้วในขณะที่ทำ สัญญากันนั้น ว่า ก. อาจมีเหตุจำเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดให้ต้องกลับมาทำคลินิกที่บางแคอีกก็ได้ หรือ ก. ได้แสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งให้ ข. ทราบหรือควรได้ทราบแล้วในขณะที่ทำสัญญาว่า มี ความเป็นไปได้ที่ ก. อาจจะกลับมาตั้งคลินิกที่บางแคอีกก็ได้ ดังนั้นก็เป็นกรณีที่ไม่มีช่องว่างของ สัญญาให้ตีความ เพราะสามารถตีความจากเจตนาของคู่กรณีได้อยู่แล้วว่า ข. ยอมให้ ก. กลับมา เปิดคลินิกที่บางแคอีกได้

แต่ถ้าเป็นกรณีที่ในขณะที่ทำสัญญานั้น คู่กรณีมิได้คาดหมายเลยว่า ก. อาจกลับมาเปิดคลินิก ที่รังสิตอีก ดังนั้นก็เป็นกรณีที่เกิดช่องว่างขึ้นและจำเป็นต้องมีการตีความ

สำหรับกรณีในข้อ ๕) นั้น จะเห็นได้ว่า คู่กรณีมีเจตนาที่จะตกลงห้ามมิให้ทำการค้าแข่ง กัน กรณีจึงขึ้นกับข้อเท็จจริงว่า ในขณะที่ทำสัญญาคู่กรณีทั้งสองฝ่ายคาดหมายได้หรือไม่ว่า การค้า ขายแข่งกันนั้นอาจทำได้โดยการตั้งแผงลอยขายสินค้าชนิดเดียวกันด้วย กรณีช่องว่างจะมีได้ก็ เฉพาะกรณีที่ทั้งสองฝ่ายมิได้คิดถึงกรณีตั้งแผงลอยขายแข่งกันเท่านั้น

ส่วนในกรณีปัญหาข้อ ๖) เรื่องข้อตกลงห้ามเจาะช่องหน้าต่างนั้น ถ้าคู่กรณีมิได้คาดหมาย ว่า อาจใช้วัสดุก่อสร้างอย่างอื่นมาก่อกำแพง เพื่อให้แสงลอดเข้าสู่อาคารของ ก. ได้ และเข้าใจว่า การเปิดช่องแสงยอมทำได้เฉพาะโดยการเจาะหน้าต่างเท่านั้น ดังนั้นยอมเป็นกรณีที่มีช่องว่างให้ต้อง ตีความเพื่ออุดช่องว่างขึ้น กรณีเช่นนี้ไม่สำคัญว่า เหตุที่คาดไม่ถึงจะเป็นเพราะเหตุที่ขณะที่ตกลง

กันนั้นยังไม่มีการผลิตบล็อกกระจกออกจำหน่ายในท้องตลาด หรือจะเป็นเพราะเหตุที่คู่กรณีได้
คาดหมายถึงตามธรรมดา

๒.๓) การอุดช่องว่าง

หลักสำคัญในการอุดช่องว่างก็คือ หากสัญญาามีช่องว่าง ศาลย่อมมีหน้าที่ตีความสัญญาเพื่อ
อุดช่องว่างนั้น ๆ ในกรณีเช่นนี้ ศาลต้องสืบค้นเจตนาของคู่กรณีว่า หากคู่กรณีได้รู้ถึงพฤติการณ์
อันเป็นช่องว่างที่มีได้ตกลงกันไว้นั้นแล้ว แต่ละฝ่ายจะมีเจตนาอย่างไร ดังนั้นสิ่งที่ชี้ขาดในการอุด
ช่องว่างจึงมิใช่เจตนาที่แท้จริง แต่คือเจตนาที่พึงคาดหมาย (hypothetic will) ของคู่กรณี การจะ
สืบค้นว่าคู่กรณีมีเจตนาอันพึงคาดหมายได้เป็นอย่างไรตามวิสัยและพฤติการณ์ที่เกิดช่องว่างนั้น
ขึ้น ซึ่งย่อมต้องพิจารณาจากวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้นเองว่า หากคู่กรณีรู้ถึงพฤติการณ์
เช่นนั้น เขาจะตัดสินใจเลือกตกลงใจและตกลงกันอย่างไร

ตัวอย่างที่อาจหยิบยกมาประกอบการพิจารณา ปรากฏให้เห็นได้ในประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์อยู่แล้ว เช่นกรณีส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายขาดตกบกพร่อง ดังนี้ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิลด
ราคาลงตามส่วน หรือบอกปิดไม่รับการส่งมอบ (มาตรา ๔๖๕) เป็นต้น

กรณีตามอุทาหรณ์ในข้อ ๔) อาจพิจารณาได้ว่า หากคู่กรณีได้คำนึงถึงกรณีที่ ก. อาจมีเหตุ
ต้องกลับมาอยู่ที่บางแคอีก ดังนี้ทั้งสองฝ่ายก็คงจะคาดเห็นได้ว่า ก. ย่อมไม่อาจมีความสัมพันธ์กับ
คนไข้เดิมของ ข. ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ และหาก ก. กลับมาเปิดคลินิกในสถานที่เดียวกันอีก ข.
ย่อมได้รับความเสียหาย และย่อมกระทบต่อวัตถุประสงค์ในการตกลงแลกเปลี่ยนสถาน
ประกอบการคลินิกระหว่างกัน ข้อสรุปเช่นนี้นำไปสู่ข้อยุติว่า หากทั้งสองฝ่ายคาดหมายว่า ก.
อาจจะกลับมาทำคลินิกในที่เดียวกันอีก คู่กรณีก็ย่อมจะตกลงกันกำหนดเวลาห้ามไม่ให้ ก. กลับมา
ตั้งคลินิกแข่งขันกับ ข. ดังนี้ศาลย่อมต้องตีความอุดช่องว่างของสัญญาโดยกำหนดเวลาห้าม ก. ทำ
คลินิกแข่งขันกับ ข. มีระยะเวลาพอสมควรที่ ข. จะได้ทำงานของตนจนรับความไว้วางใจจาก
คนไข้ตามสมควรแล้ว จึงอนุญาตให้ ก. มาตั้งคลินิกแข่งขันได้

ในกรณีอุทาหรณ์ข้อ ๕) ก็ต้องพิจารณาว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาคือการห้ามเปิดร้าน
หรือประกอบกิจการค้าขายแข่งกัน ดังนี้หาก ก. ไม่ได้ตั้งร้านขายของชำ แต่ตั้งแผงลอยค้าขาย
สินค้าชนิดเดียวกันกับ ข. ดังนี้ย่อมต้องห้ามเช่นเดียวกัน

สำหรับกรณีตามอุทาหรณ์ในข้อ ๖) นั้น ต้องพิจารณาว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาระหว่าง
กันนั้นคืออะไร การตกลงห้ามสร้างอาคารโดยเจาะช่องหน้าต่างหันหน้ามาทางที่ดินของ ข. นั้น
หากมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการป้องกันการรบกวนจากการมองเห็นกันและกัน ป้องกันลมหรือ
ป้องกันไม่ให้เกิดเสียงรบกวนกัน ดังนี้การก่อกำแพงโดยใช้บล็อกโปร่งแสงจึงไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์
ประสงค์อันแท้จริงแห่งสัญญานี้ แต่หากวัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งสัญญาเป็นไปเพื่อป้องกัน
ไม่ให้แสงสว่างลอดจากที่ดินของ ก. ไปยังที่ดินของ ข. ดังนี้การก่อกำแพงโดยใช้บล็อกโปร่งใส
ย่อมขัดกับวัตถุประสงค์แห่งสัญญา และดังนั้นจะต้องตีความสัญญาไปในทางที่สอดคล้องกับ
วัตถุประสงค์แห่งสัญญา